

Naar hogere ambitie voor accountantscontrole

12 februari 2002 | Het Financieele Dagblad

Door: Boot, A.

Arnoud W.A. Boot

De accountants hebben zware tegenwind. De saga van Enron, van beurslieveling tot ondergang en dat in amper een halfjaar, trekt diepe sporen. De critici kunnen hun hart ophalen. De accountants, waar waren ze? Hadden ze de ondergang niet moeten zien aankomen? En hoe hebben ze over het hoofd kunnen zien dat de winsten kunstmatig hooggehouden werden? Complottheorieën zijn snel gesmeed: accountants, zijn ze wel onafhankelijk?

Nee, zeggen critici. Accountants worden door het te controleren bedrijf betaald en voor veel accountants is dat bedrijf een interessante volgende carrièrestap. En voorzover dit ze niet al voldoende verdacht maakt, is het controlewerk niet een mooie binnenkomer voor het nog veel lucratievere consultancywerk? Dus te veel vriendelijkheid richting klant en mogelijk toekomstige werkgever zit misschien wel ingebakken. Maar dat beeld is veel te tendentius.

Accountants willen interessant werk, en wat maakt het werk interessant? Juist, het zoeken naar onregelmatigheden, en de interne processen tegen het licht houden, beoordelen of deze bestand (zullen) zijn tegen mogelijke misstanden. En niet te vergeten het kritisch beoordelen of de gepresenteerde cijfers een getrouw beeld geven van de toestand van de onderneming.

Natuurlijk moet er wel degelijk iets gebeuren. In het geval van Enron zal er van alles zijn misgegaan. Accountants zullen hiervan leren. Accountants zullen ook moeten accepteren dat zij een publieke taak hebben en dat het tijdperk van zelfregulering voorbij is. Het is nodig de consultancypoot te verzelfstandigen en om een onafhankelijk orgaan in het leven roepen dat de accountants controleert, al is het alleen maar om niet de schijn tegen te hebben. Maar van echt wezenlijk belang is het aspiratieniveau. Waar staat de accountantscontrole voor, wat mogen we ervan verwachten?

Wat we willen is dat de accountantscontrole een volledig beeld geeft van de getrouwheid van de cijfers van de onderneming, alsmede van de risico's waaraan de onderneming zich heeft blootgesteld. Maar is dit haalbaar? Ik weet het niet, maar dit aspiratieniveau moet centraal staan in het debat over de (her)positionering van accountants.

Accountants hebben het niet makkelijk. Ondernemingen (en managers) willen zich nu eenmaal beter voordoen dan ze zijn. Twee trends zijn dominant: ondernemingen 'masseren' winstcijfers, en ondernemingen proberen zaken (en met name verplichtingen) van de balans te krijgen. Het eerste is vervelend, maar lang niet altijd gevaarlijk. Het tweede is mogelijk desastreus en speelt in veel onverwachte deconfitures een belangrijke rol.

Een voorbeeld van het eerste is het manipuleren van de timing van transacties. Hiermee kunnen opbrengsten (en kosten) binnen bepaalde grenzen arbitrair aan een bepaald jaar worden toegerekend. Dit gebeurt veelal om een gestage winstgroei te kunnen laten zien. Bij Philips stelt een eenmalig, deels kunstmatig, miljardenverlies het concern in staat om de komende jaren veel voorspelbaarder resultaten te laten zien. In zekere zin is deze praktijk onschuldig; winsten worden alleen verschoven in de tijd.

Maar pas op, soms worden er fictieve winsten gecreëerd en dan barst vroeg of laat de bom. Ik herinner mij het Amerikaanse Savings & Loans dat zijn eigen ondergang al goed in het vizier had en toen maar leningen ging verstrekken aan 'alles wat bewoog' in ruil voor hoge upfront fees die meteen ten goede kwamen aan de winst. Van de leningen is nooit meer iets teruggezien. Er is dus geen reden voor gedoogbeleid.

Nadelig is ook dat door de manipulatie het elk jaar te rapporteren winstcijfer minder informatief wordt. Recent Amerikaans onderzoek van Bhattacharya, Daouk en Welker laat zien dat dit echt niet op prijs wordt gesteld door

de financiële markten. Die willen transparantie en al dit geschuif met winsten maakt het er niet transparanter op. Overigens laten zij zien dat het gemanipuleer de laatste jaren minder is geworden.

Een nog veel groter probleem is het conditioneren van verkopen en transacties met ontbindende voorwaarden. Bijvoorbeeld genereuze beloftes om leveringen terug te nemen, kunnen leiden tot een escalatie van verkopen met een hoog risico.

Als deze condities niet helder zijn, is er sprake van een kunstmatig hoog winstcijfer, en in ieder geval het verdoezelen van een belangrijk contingentrisico. Dit laatste kan ook gebeuren met het aangaan van leningen door bijvoorbeeld dochterondernemingen.

In het geval van Enron was sprake van regelrechte misleiding. Expliciete verplichtingen aan deze dochterondernemingen, en ook de status en soms zelfs het bestaan ervan, werden verdoezeld.

Overigens waren ook in het geval van KPN bepaalde contingentrisico's van groot belang zonder dat daarover voldoende duidelijkheid was. Zo was de mogelijkheid van Hutchison om zich achteraf terug te trekken uit de gezamenlijke bieding met KPN voor een Duitse umts-licentie een grote verrassing.

Al deze contingentrisico's wijzen op verplichtingen die niet op de balans verschijnen, dit zijn zogeheten 'off-balance-sheet'-risico's. Het belang hiervan is enorm en zal alleen maar toenemen; zie ook de proliferatie van 'asset light'-strategieën en securitisatie waaraan bijna altijd (verborgen) verplichtingen vastzitten. Voor accountants is dit een rampzalige ontwikkeling. Uiteraard wordt gepoogd deze risico's te verwerken in accounting-standaarden. Maar de variaties waarin ze zich manifesteren is oneindig, en dus is het een bijna hopeloze taak voor accountants om ze te kunnen ontdekken, laat staan ze op de juiste wijze te kunnen inschatten.

Misschien ben ik te pessimistisch, maar graag hoor ik wat dan wel het aspiratieniveau kan en moet zijn.

Prof. dr Arnoud W.A. Boot is hoogleraar financiële markten aan de Universiteit van Amsterdam en directeur van het Amsterdam Center for Corporate Finance.

Metadata

Publicatie Datum	dinsdag, 12 februari 2002 0:00
Auteurs	Boot, A.
Bron	Het Financieele Dagblad
Copyright Jaar	2002
Categorie	Optiek
Pagina Nummer	9
Volgnummer	10